

DOI: 10.17668/SSS.2013.1-2.211

Robert Hajszan Panonski

(Pinkovac, Austrija)

JEZIČNA OBILJEŽJA U „GRADIŠĆANSKOHRVATSKIM PRIČAMA“
ANTONA LEOPOLDA

Abstract: After the publication of the stories *Gradišćanske povidajke* by Balint Vujkov the Pannonian Institute in Güttenbach published the tales *Gradišćanske narodne priče* by Anton Leopold. Anton Leopold tried to perfect the texts in terms of language so that they are comprehensible to the reader. Nevertheless some words, terms and phrases need to be explained to avoid misunderstandings.

Keywords: Pannonian Institute, stories, Anton Leopold

Panonski je institut nakon publiciranja *Gradišćanskih povidajki* Balinta Vujkova prošle godine uz Panonski ljetopis 2013. objavio i *Gradišćanskohrvatske priče* Antona Leopolda. Riječ je tekstovima koje je Anton Leopold sam sastavio, odnosno skupio po selima na austrijskoj strani Gradišća.

Dr. Sanja Vulić, koja je napisala predgovor spomenutoj brošuri, veli između ostaloga: „Zbog načina na koji su napisane, kao i zbog odabranih tema i sadržaja, proze u toj zbirci zanimljivo su štivo, koje se rado, lako i brzo čita“, te zaključuje: „Ova Leopoldova simpatična zbirka sigurno može biti dobar poticaj poštivateljima vlastite kulturne baštine“ (Vulić 2013: 8).

Sam autor Anton Leopold kaže u svojem predgovoru sljedeće:

„Kad sam ja bio školar i mladić, bilo je u Frakanavi već ljudi, ki su znali mnogo povidati, većinom su to bile seoske priče (Sagen). Ja sam već ovakovih ispisao i ove su se otiskale u naši kalendari. Ja sam u različni seli pitao ljude, je li mi znaju povidati neku ovakovu priču iz svojega sela. Ja nimam kola i teško mi je bilo svakamo zajti. Mislio sam kasnije za izdanje prirediti jedno opširno djelo "Hrvatske narodne priče iz Gradišća". Jedno manje djelo se (je) izdalo pod naslovom "Narodne povidajke iz Gradišća" (Franjo Franta – Anton Leopold). Ovdje se (je) nešto učinilo, ča se meni nij svadjalo. Franjo Franta je neke priče pokratio i je tako donesao nove pogriške, ke se sa sadržajem i mišljenjem autora nisu slagale, a to je još veća pogriška, ar se (je) na primjer sadržaj od "Hajdenjakov" skoro na glavu postavio! Ovo (naime ove priče) triba ostaviti i čuvati u nekoj knjižnici, da bi se na raspolaganje dalo, ako bi se negdo s ovakovimi pričama bavio, a more se i svagde otiskati. Ja se uslijed svoje starosti već ne morem s ovim baviti“ (Leopold 2013: 2).

Mag. Sanja Benković-Marković sastavila je pogovor i veli između ostaloga: „Leopoldove povidajke svjedoče o proteklom vremenu, o raznim dogodivštinama, sudbinama običnih ljudi, a sve su to priče koje ističu kršćanske vrijednosti i moral a kao takve oduvijek su bile duboko usađene u

hrvatski narod. Čitajući ih prisjetila sam se priča koje mi je kao maloj djevočici kazivala moja baka, tako sam se nehotice povratila u svoje djetinjstvo. A kad nam se takvo nešto dogodi, onda postajemo, nježni, sentimentalni... počinjemo razmišljati više i dublje“ (Benković-Marković 2013: 64).

Što se tiče jezika u zbirci *Gradišćanskohrvatskih narodnih priča* zaključujemo da se Anton Leopold potrudio dotjerati svoje tekstove i u jezičnom pogledu tako da su do kraja razumljivi. Ipak je potrebno objasniti neke lingvističke oblike, odnosno upozoriti na neka jezična pitanja koja su u njegovu pisanju upadljiva, a djelomično i sporna.

Kako smo već rekli, Anton Leopold dotjerao je svaku pojedinu priču u jezičnom smislu, no ipak ima riječi i pojmova koje moramo protumačiti jer nisu svi čitatelji toliko uvježbani da bi potpuno razumjeli sve gradišćanskohrvatske izraze.

Na primjer:

rasčvriti na loj (rascvriti, rastaliti, **rastopiti** - zerschmelzen zu Talg);
štrealj (štucanj, štučak, **okrnjak**, panj - Stumpf);
navedren (**napit**, veseo; angeheitert);
kret (gibanje, **obrat**, **okret** - Wende);
škoruš (**mušmula** - Mispel);
kujon (mali zlotvor, **lopov** - Strolch/Übeltäter);
ruljnuo se po benti (**nagib** - Neigung, Böschung) prema guščari;
ovakove zrejačije (**živahni dečki** - aufgeweckte Kerle) ...; ... a odnesli su jur iz pogambov (**klet**, pivnica) i vina; ... svirao, tujlao (tujliti, **šurlati** - ein Holzblasinstrument spielen), pjevao i plakao;
na pričac (poprik, **poprečno** - quer) po kraćem putu; narudljani /ruditi, naruditi/ ili kuljmani /kuljmati/ (**ondulirani**) vlasi (gewelltes Haar);
teškoće skrhati (**uništiti**) ...;
pasti i *kvasiti* zelenu travu ...;
kruha, koga je pogvambao (**žderati**, žvakati, gristi - pampfen)...;
šubara (astrika - **Pelzkappe**);
curak („jarak“ /A.L./, potošce - **Rinnsal**);
simba (sinjba, cinba, cimba=lopica za drva /A.L./, **sjenica**, **streha**);
cejger/cejgar (cejdar=spletena taška /A.L./, ceker, **pletena torba**);
trtovina (vinika, bijela trta ili loza, **pavitina** - Waldrebe);
vlaka (**žica** - Draht);
škrljaka (**krljača** - Hut);
astrika (krznena kapa, **šubara** - Pelzkappe);
oštarija (krčma, **prenočište** - Einkehrghasthaus, Wirtshaus);
javoran (kremen, potpuno zdrav, **zdrav kao drijen** - kerngesund);
sulica (rogoz /A.L./, trska - **Schilfrohr**);
kilavac (**Schwächling**);
klupko (**smotak** - Knäuel, Rolle);
oklop (**Harnisch**, Rüstung, Panzer);
strnjišće (strnišće, **strnište** - Stoppelfeld);

dočim (dokle, **dok**, za vrijeme - während);
 vrša (košić za ribe /A.L./, **koš za ribarenje** - Reuse);
 odbrknuti (**poodrasti** - heranwachsen);
 piertl (poveženo suče /A.L./, svežanj suhoga kića, suharak, **suharje** - Bündel, Büschel);
 štenkati (podbadati, mutiti, **zadirktivati** - stänkern);
 tamljati (rušiti se, **teturati**, zanijeti se, posrtati - taumeln);
 potprnja (posnašn/j/ica, **djeveruša** - Brautjungfer);
 pasac (kanica, **duga** - Regenbogen);
 kunjoba (**kućica** - Keusche, kajža/slovenski/);
 biruš (**poljoprivedni sluga na majuru** - Meierhofknecht);
 puč (otvor, školja, **pukotina**, raspor, ponor, jaz, rupa - Ritze, Spalt);
 jalša (**joha** - Erle);
 culo (prtljag, pakljin, **putni smotak** - Ränzel);
 hrbudje (haluga, **korov, kukolj, drač** - Unkraut);
 klimav (razgiban, rugljav, **raskliman** - wackelig);
 plasnica (**plast, stog** - Heuhaufen);
 bakara (**ružna, stara žena** - häßliche Frau);
 štuk (kanona, **top** - Kanone);
 spuditi (istirati, prognati, **protjerati** - davontreiben);
 tadbina (**krađa** - Diebstahl);
 vrganjar (tvorenica - čovjek koji išće/traži vrganje, gljive - Schwammerlsucher);
 kolar (**svećenički ovratnik** - Collar, Stehkragen des Priesters);
 potepuh (lualica, potipač, **skitnica** - Vagabund, Landstreicher);
 našumen (**pijan** - betrunken);
 skrušen (pokoran, **usrdan** - reuig);
 čunkast (čunkav, kljakav, kljast, **kržljav, osakaćen** - verkrüppelt);
 lukoviti se (**začiniti lukom** - sich zwiebeln);
 liskati se (bliskati se, rasikovati se, **sijevati, bljeskati /se/** - blitzen);
 baril (drivena putra, **barilo** - Weinkrug, kleines Fass);
 puljiti (**grabiti** - schöpfen);
 mućak (**faules Ei**, Windei);
 faćok (pankrt, **kopile, kopileta, faćuk** - Bankert, Bastard);
 dekla (službena, podvornica, **sluškinja, službenica** - Magd, Hausgehilfin);
 nasrtljiv (nametljiv - **zudringlich**);
 graja (živica, plot, **ograda** - Flechtzaun);
 naduven (**nadut, napuhnut** - aufgebläht);
 zasunjka (krutajka, suvajka, veruga, zavor, **zasun, zapor, kračun** - Riegel);
 grot/grotlo (škulja kod mašina za sikanje /A.L./, krater, **grotlo** - Krater, Schlund);
 tobar (dnevni posao, nadnica, **dnevnic** - Tagwerk);
 krčelnica (kramp, pik, pikanj, **trnokop, pijuk** - Reutehaue);
 ping ili pinga (**talionička peć** - Schmelzofen)

2. Hvale je vrijedno što je respektirao i genitivus partitivus i genitiv negacije („Vidovinke već neće viditi.“)

3. Nije uvijek pogodio posvojnu zamjenicu "svoj" te smo stavili pravilni oblik

4. Samo djelomično je stavljao "ali" na prvo mjesto, a isto valja i za nenaglašenu riječ (enklitika) koja je katkad bila na prvom mjestu što smo ispravljali.

5. Naći ćemo prefiksarno-glagolske složene tvorenice poput: skupazdati, krajsprognati, upametzeti, skupazeti, vanpobirati, dolibižati, goridojti, gorizeti, kraj dati, mimodojti, najprzeti, najzad(d)ržati, najzad(d)ojeti, naprikdati, simodojti, skrozdojti, skupaživiti, skupadojti, vanbižati

6. Osobito je upadljivo nepotrebno dodavanje "si": zajačiti (si), sproberala (si) je, zaslužiti (si), sfučkevao i zjačkivao (si) je, taknuo (si) je cvijet, zasukao (si) je, obrisao (si) je pot, zazgledati (si), gasio (si) je, zapamtiti (si), pojti (si) po vodu, znati (si) razvezati, moći (si) zaslužiti, zgradio (si) je, u glavu (si) je zatkao, napravio (si) je, dopeljao (si) je, porizala (si) je, kupio (si) je

7. Isto valja i za nepotrebnu uporabu pomoćnoga glagola "je" kod refleksivnih glagola u perfektu: ... dite se (je) plakalo ... on se (je) pašćio ... ona se (je) potrudila

8. Korektno je poštivao realizaciju starocrkvenoslavenskoga glasa jata

9. Hvalevrijedno je primjerno korištenje genitiva množine poput: čuda ljudi, mnogo muži, koliko konji, toliko zubi, malo vrganji

10. Konzekventno smo mu dodavali "h" u genitivu množine kod pridjeva i zamjenica

11. Poštivao je pravilo ujednačavanja kod dodira zvučnih i bezvučnih suglasnika

12. Pravilno je upotrebljavao glagolski vid

13. Katkad smo morali korigirati nastavak poslije palatala i "c", kad ne dolazi /o/ nego /e/

14. Koristio je i sraslice, npr. ... priksusjedski junaki ...; Toni iz popriknjega stana ...

Sve u svemu, dobili smo u ruke novu knjigu koja će obogatiti i razveseliti čitalačku publiku, a možda će u jezičnom pogledu i "podučavati" neke ne toliko uvježbane čitatelje, jer je upotrebljavao, odnosno rabio nekoliko rijetkih riječi, pojmova i izraza, koje treba tek ugraditi ("gorizeti") u vlastito jezično blago.

Zelenjaki (Priča iz Gerištova)

Pred mnogo i mnogo ljeti odibirali su u selu starešinu, koga danas zovu načelnik ili liktar. A to svagde nij bilo lako, ar je u tom selu bilo već vrlih muži, ki su imali pamet i sposobnost za ovu časnu ulogu i službu. Stalo se je, da je starešina Blaž naglo umro i morao se je vrijeda odibrati novi, ar su čekale na odluku različne važne zadaće u općini. Ončas nij bilo kakovih "partajev" (strankov), da bi se prema tomu na tajni način odibiralo. Nego, općinski

tanačnici su hteli navadno jednoga izmed njih odibrati. No, ovput to nije bilo lako, ar su ovde bili tri kandidati: Jure, Zidor pak Pave. Svi tri su bili sposobni, niti jedan nije bio bolji ili gorji od drugoga. Kad se pak u tri sjednica "Poštovane gmajne" nij odlučilo, mislili su oni pitati za tanač najstarijega muža sela. Ov devedesetljetni starac je još bio javoran (kerngesund) i imao je još svitlu pamet pod svojom kapom astrikom (šubara – Pelzkappe).

Stari Kuzmo je htio siditi na staroj klupčici pod jednom velikom vrbom uz široku mlaku na sred sela. U ovoj mlaki, okrojenom šašem (Schilfgras) i sulicom (Schilfrohr), živile su bezbrojne zelene žabe i male žabice, ke su nazivali "pumpori". Ove žabe su htile u dugi protulični i ljetni noći sve do polnoći lipo jačiti – kreketati... Kad su došli staroga pitati za tanač, rekao im je ov: "Vidite ovu našu mlaku, u koj ima toliko i toliko žabokrečine (Wasserfaden), ku su napravile naše žabice. Ja bih rekao: Neka svi tri kandidati skoču ovde nutra – mer zatopit se nečedu, ar nij tako diboko! Ki pak bude imao na svojem tijelu najveć zelenila, ta neka bude starešina!" I tako se je pak učinilo. Svi tri muži su se morali svlići do gać ter su morali skočiti u vodu mlake. Veli se, da je imao jedan od njih veći trbuh, ki je malo širije stao. A na ov trbuh se je nalovilo puno zelenila.

Tako je postao nešto deblji Jure Žabić novi načelnik – starešina, ar je na njegovom tijelu bilo najveć zelenoga. Velje dođuću nedilju je on prisegao pred tanačem "Poštovane gmajne". On je bio dobar starešina, ki se je i zato skrbio, da u selu ostane zelena priroda nedotaknuta. Ali su pak njegovi nasljedniki dali zagnuti tu široku mlaku. Glas o ovom odibiranju se je vrijeda raširio na široko i daleko. I njevi susjedi Hrvati su pak počeli stanovnikom toga sela govoriti "Zelenjaki". Danas su ove nekadašnje "zelene" naslijedili drugi Zeleni, ki se tako zovu kot politički partaj (stranka). Ovi se zalažu za čuvanje prirode, a tako bi hotili nekadašnje zagnute mlake i potoke opet iskopati i u nje opet doprimiti zelene žabe i zlate ribe.

Poslije publikacije *Gradišćanskih povidajki* Balinta Vujkova izdao je Panonski institut u Pinkovcu *Gradišćanskohrvatske narodne priče*, koje je Anton Leopold dijelom sam napisao, a dijelom ih je skupio po selima u Gradišću te ih sastavio. Potrudio se dotjerati ih u jezičnom pogledu tako da su do kraja razumljive. Ipak je potrebno objasniti neke lingvističke oblike odnosno upozoriti na neka jezična pitanja, koji su u njegovom pisanju upadljivi, a djelomično i sporni.

Literatura

- Benković-Marković, S. (2013) Pogovor, Biblioteka Zavičaj, knjiga 1., Panonski institut Pinkovac, 63-64.
- Leopold, A (2013) Gradišćanskohrvatske narodne priče. Panonski institut. Pinkovac.
- Leopold, A. (2012) Pismo Robertu Hajszanu Panonskom.
- Vujkov, B. (2012) Gradišćanske povidajke. Panonski institut. Pinkovac.
- Vulić, S. (2013) Anton Leopold hodi tragom Balinta Vujkova, Biblioteka Zavičaj, knjiga 1., Panonski institut Pinkovac. 4-8.